

YAKIN VE ORTA DOĞU ZOOCOĐRAFYA SIMPOSIUMU VE UYELERİN ORTA ANADOLU GEZİLERİ

25 Temmuz - 13 Ağustos 1951

Dr. MELFKPER ÖKTAY
İstanbul Üniversitesi
Zoooloji Enst. asistanı

Birinci Türk Biyoloji Kongresi'nin kapanmasından hemen bir hafta sonra, yine İstanbulda Türkiye zoologları için memnuniyet ve şeref verici ikinci bir toplantı, Yakın ve Orta Doğu Zoocođrafya Simposiumu yapıldı. İstanbul Üniversitesi Zoooloji Enstitüsü Direktörü Prof. KOSSWIG ve diğer bazı alâkahların teşebbüsü ile UNESCO tarafından tertiplenen ve Prof. KOSSWIG tarafından idare edilen bu Kongreye komşu memleketlerden 15 zoolog, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri Zoooloji Enstitülerinden birçok kimseler iştirak etmiştir. İstanbulda kaldıkları müddetçe Kabataş Erkek Lisesinde misafir edilen yabancı üyeler grubunun ekserisini Filistin ve Mısır Üniversitelerine mensup kimseler teşkil ediyor, ayrıca Lübnan, Irak ve İtalyadan da mümessiller bulunuyordu.

İstanbul Valisi Prof. F. KERİM GÖKAY'ın, İstanbul ve Ankara Üniversitelerinden birçok davetlilerin de iştirakiyle 25 Temmuzda Baltalimanı Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsünde yapılan açılış törenini müteakip 26, 27, 28 Temmuz günlerinde aynı Enstitü binasında muhtelif zoocoğrafya konferansları verilmiş ve tartışmalar yapılmıştır. Alâkahların, neşredilecek olan simposium raporlarından faydalanabilecekleri bu konferansların burada sadece konularından bahsetmekle iktifa edeceğim.

26 Temmuz perşembe günkü konuşmaların mevzuunu Doğu Akdeniz bölgesinin deniz hayvanları coğrafyası teşkil etmekte idi. O gün Kızıldeniz Gardaka Enstitüsü Direktörü Prof. GOHAR Bey Kızıldeniz hayvanları, Dr. AL-HUSSEİNİ aynı deniz balıklarının gıdalanması hakkında konuştular. Bu arada son seneler zarfında Kızıldenizde bazı formların Akdenize göçmesi probleminin biyolojik ehemmiyeti bir defa daha mevzuubahis oldu ve bu konu hakkında tartışmalar yapıldı.

27 Temmuz cuma günü bölgemizin tatlısu faunası üzerindeki konuşmalara tahsis edilmişti. Prof. KOSSWIG memleketimiz tatlısu balıklarının fauna tarihi, Dr. STEİNİTZ İsrail ve civarı memleketlerin tatlısu balıkları hakkında konuştular, ayrıca Prof. TORTONESE Süveyş Kanalı faunasından bahsetti.

Kara favnasına ait olan 28 Temmuz cumartesi günkü konferanslar, Filistinden gelen Prof. THEODOR (*Dipter* familyaları hakkında), Prof. HAAS (Filistin sürüngenlerinin yayılışı), hâlen Türkiyede bulunan ve bu simposiuma iştirak etmiş olan Dr. BURR (Anadolu kulağakaçanları hakkında) tarafından verilmiştir.

İstanbulda kaldıkları müddetçe misafirlerimiz ilmi toplantılar haricinde vakit buldukları nispette şehrimizin tarihi eserlerini ziyaret etmişler, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Fen Fakültesi Dekanlığı, Hidrobioloji Araştırma Enstitüsünün samimi davetlerine icabet etmişlerdir. Bu günlerden birinde Biyoloji Enstitüsü anfisinde Prof. GOHAR Bey'in gösterdiği Kızıldeniz hayvanlarının yaşayışlarına ait renkli bir film birçok biyolog arkadaşlar tarafından alâka ile seyredilmiştir.

Simposium programının mühim bir kısmını Anadolu içinde yapılacak olan bir tetkik gezisi teşkil etmekte idi. Prof. KOSSWIG tarafından tertiplenen çok mükemmel bir program sayesinde Kongrenin yabancı üyeleri ve Zooloji Enstitüsü ile Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsüne mensup elemanlar 15 gün müddetle Orta Anadolu'nun muhtelif yerlerini gezmişler, birçok materyel toplamışlar ve faydalı notlar almışlardır. İştirak eden talihliler arasında bulunduğum ve bu yazılarımda kısaca anlatmağa çalışacağım bu seyahat hususî bir otobüs ile yapılmış ve tahminen 3000 km. lik bir yol katedilmiştir.

29 Temmuz sabahı Türkiyenin kuzeybatı mntakasındaki fauna bakımından enteresan bazı göllere doğru hareket edildi. İlk durağımız Sapanca. Gölün tren yolu kenarındaki sahiline iniyoruz. 60 m. kadar derinlikte ve oligotrof bir göl olan Sapanca'nın karakteristik bir balık faunası var. Nevilerin ekserisini tipik tatlısu balıkları olan *Cyprinid* (Sazan balıkları familyası) ler teşkil ediyor. Bunlardan başka Sarmatik elemanları olan *Gobiid* (Kaya balıkları) neveleri ve çoğu Akdenizden gelen deniz iğneleri (*Sygnathidae*) familyasına mensup mümessiller var ki, bu sonuçlarının şimdi deniz ile ilişiği olmıyan bu gölde bulunmaları beklenilmeyen bir hal. Gölden ve kara formları ile alâkadar olanlar civardan bol bol materyel topladıktan sonra ilk gecelik konağımız Arifiye Köy Enstitüsüne gidiyoruz. O gece Prof. KOSSWIG'in "Sapanca gölü faunası ve gölün geolojik tarihçesi" hakkında, ertesi sabah da bozulan otobüsümüz yerine bir yenisinin gelmesini ve sağanak halinde yağmurun dinmesini beklerken Dr. BYTINSKI-SALZ'ın "Doğu Akdeniz *Tenebrionid*'leri zoocoğrafyası" hakkındaki konferanslarını dinledik.

Yeni gelen birincisinden de konforlu ve rahat otobüsümüz ile yola

devam ediyoruz. Arifiyenin biraz ötesinde Justinyanus zamanından kalma ve bazılarına göre mimarısı bugünkü en modern köprüler kadar mükemmel olan bir köprü harabesini misafirlerimizin görmesini istediğimiz için durduk. Bu arada civardaki Adapazarı Tohum Islah İstasyonundaki biolog arkadaşlar hem faaliyetleri hakkında izahat vermek, hem de bizi bir müddet yağmurdan korumak lütfunda bulundular.

İkinci gideceğimiz yer Abant. Öğlen yemeğini yediğimiz Adapazarını geçtikten hemen biraz sonra, bütün Kuzey Anadolunun ovalık bölgelerinde yaşaması muhtemel, fakat şimdiye kadar sadece Adapazarı civarındaki bataklıklarda bulunmuş olan karnı sarı benekli küçük bir kurbağa nevini *Bombinator igneus*'u görmek için durduk. Bundan sonra Bolu şosesi üzerinde hemen hiç durmadan şür'atle ilerliyoruz. Fakat buna rağmen gece vakti Abanta varabildik. Ertesi sabah Bolu ormanları arasında 1000 m. kadar yükseklikteki bu şirin küçük göl, bizi hiç terketmiyen yağmura rağmen herkesi hemen teshir etti. Gölün balık fanası pek zengin değil ama, sadece yüksek ve soğuk göllerde rastlanan *Salmo trutta* (Alabalık) gibi formlar ihtiva etmesi bakımından enteresan. Bundan başka yağmur yüzünden daha da mebzul miktarda kendini gösteren rutubet seven kara formları, *Triturus vittatus* gibi Anadolu'da kolayca her yerde bulunamamış olan semender neveleri, yağmur altındaki 2-3 saatlik ekskürsyon esnasında alâkalıları bol bol memnun etti.

Abantta kalabildiğimiz müddet sadece bir gece ve bir yarım gün. Bundan sonra Ankaraya doğru hareket ediyoruz. Bolu-Ankara yolu üzerinde Reşadiye ve Gerede gölleri başlıca duraklarımız oldu. Memleketimiz göllerinde kolayca rastlanan su kuşlarından muhtelif nevi balıkçıları, *Casarca ferruginea* (Ankut), *Vanellus vanellus* (Kız kuşu), *Podiceps*'leri bu defa da bol bol gördük. Aynı gün bir küçük duraklamamız esnasında zarif step kuşları olan turnaları (*Grus grus*) da yakından seyredebilmek imkânını bulmuştuk.

Hemen şunu söylemek isterim ki, bu küçük duraklamalar 15 günlük tetkik seyahatimizin hemen hemen esasını teşkil etmiş, geceyi geçirdiğimiz veya yemek yediğimiz şehir veya kasabalar bizim için mecburi durak yerleri olmuştur. Alâkalılardan birinin enteresan bulunduğu bir yerde otobüsümüz hemen duruyor, Prof. THEODOR ve Dr. WAHRMAN birisi *Dipter* diğeri *Hymenopter* avlamak üzere kebek kepcelerini kapıp, Prof. HAAS salyangozlarını alacak torba ve tüplerini aldıktan, İsraildeki hayvanat bahçesi koleksiyonunu zenginleştirmek isteyen Dr. MENDELSSOHN her bulduğu omurgalı hayvanı toplamak üzere her çe-

şit levazımını tamamladıktan, velhasıl herkes kendine göre hazırlığını bitirdikten sonra dışarıya fırlıyor, etrafta çil yavrusu gibi dağılarak materyel toplamağa başlıyorduk. Tabii bu arada etrafımızdaki çeşitli tabiat güzelliklerini de seyretmekten geri kalmıyoruz. Bilhassa deniz favnası ile alâkadar oldukları için kara veya tatlısu hayvanlarını aramakta pek telaş göstermeyen ekseri Mısırlı zoologlar bu güzelliklerden en fazla faydalanabilenler.

Abanttan öğlenden sonra ayrılmış olduğumuz için ancak gece yarısından sonra Ankaraya varabildik. Misafir edildiğimiz Vehbi Koç Yurdu Amerikalı misafirlerimizin bile takdirini kazanacak kadar mükemmel bir bina. Ertesi gün Ankaranın meşhur kalesi, August Mâbedi, Hayvanat Bahçesi gibi görülecek yerlerini misafirlerimize göstermek ve gerek Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, gerekse Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün samimi davetlerine icabet etmekle geçti.

3 Ağustos perşembe günü kafilemiz Ankara Üniversitesi Zoologi Enstitüsünden gelen birkaç doçent ve asistan arkadaşla daha da büyümüş olarak Ankaranın güneyine doğru yol alıyor. Maksudumuz büyük Tuz Gölü (Koçhisar Gölü)'ne gitmek. Artık Kuzey-batı Anadolu'nun alpin flora ile bezenmiş ormanlık mıntakasını tamamiyle terketmiş ve Orta Anadolu'nun tipik step sahasına girmiş bulunduğumuzdan, geride bıraktığımızdan bir hayli farklı bir fauna ile karşı karşıyayız. Mütihazsıslar yeni bir alâka ile yeni materyel aramağa koyuldular. Ankaranın karakteristik tarla fareleri (*Spermophilus*) lardan birkaç tanesini bir arada görmek için otobüsten başımızı uzatmak kâfi, durduğumuz her yerde her çeşit *Orthopter*'ler birçok *Lacerta parva*'lar mevcut. Her isteyen muhtelif su birikintileri ve küçük derelerden *Aphanius chantrei*, *Cobitis tenia*, *Nemachilus angorae* gibi tatlısu balıkları, tatlısularımızın karakteristik *Mollusc*'lerinden *Planorbis*, *Limnea*, *Anadonta*'ları toplayabildi. O gün bizi güzel bir sürpriz de bekliyormuş. Her zamanki 20 dakikadan daha az sürmiyen fakat ismi "Only five minutes" (Yalnız beş dakika) olan duraklamalarımızdan biri esnasında Prof. KOSSWIG: "Karşıda gördüğünüz nedir? bilin bakalım" diye sordu. Hiç tereddüt etmeden "Göl kenarında bir iki kulübe ve birkaç saman yığını" diye cevap verdik. "Hayır yanılıyorsunuz, orada hiç bir şey yok, bu bir seraptır" diyince, doğrusu çok şaşırдық; hem de evvelâ inanmak istemedik. Anadoluda serap göreceğimizi benim gibi Orta Anadoluya gitmemiş arkadaşlar ve yabancı misafirler hiç ümit etmiyorduk. Bu ışık ve sıcak hava oyunu, onu takip eden günlerde Konya ovasının ârızasız vâsi düzlüklerinde de bize eğlenceli bir mevzu oldu.

Tekel Tuz İşletmesinin bulunduğu küçük Yavşan kasabasına geldiğimizde kilometrelerce genişlikteki tuz tabakasının bu kadar güzel görünebileceğini tahmin edemedik. Topraktan farksız kirli tuz yığınlarını terkedip de İşletme Müdürünün gösterdiği çok nazikâne alâka sayesinde, dekovillerle 6 - 7 km. uzaktaki İşletme mntakasına gittiğimiz zaman, kardan tamamiyle farksız, ucsuz bucaksız beyazlığın verdiği heyecanlı bir ara durakladık. Bundan sonra sadece çok tuzlu sularda yaşayabilen bazı hayvanları, bilhassa kırmızı renkli küçük *Crustace*'ler *Artemia salina*'ları arıyoruz. Fakat boşuna, gölün 200 km. lik sahası bu mevsimde tamamiyle kurumuş.

O geceyi tekrar Ankarada geçirdikten sonra ertesi sabah yine aynı istikamette, fakat başka bir şoseden ilerliyoruz. Etrafımızda bir gün evvelki manzaralar.. dümdüz bozkır.. Biraz sonra yavaş yavaş ârızalar başlıyor, bir aralık sarp volkanik kayaların arasında güzel bir köprüden geçiyoruz. Altımızdan Kızılırmak kızıl renkte akınakta..

Nihayet Kırşehir ve evlerinin yarısı toprak altında olan birçok Orta Anadolu köylerini geçtikten sonra 2 gecelik durak yerimiz Kayseriye vardık. Erciyaşın eteğindeki bu güzel şehrin güzel kalesini ve diğer tarihî eserlerini gezdikten sonra 2200 m. yükseklikte Tekir'deki kayak evindeyiz. Herkes bir tarafa dağılarak, bu sefer yüksek ve soğuk yerleri seven hayvanları aramağa başladı. Dr. MENDELSSOHN Türkiyenin yüksek yerlerinden bilinen bir kurbağa nevi *Rana macrocnemis* ve *Spermophilus*'ların peşinde, Dr. BURR kocaman kulağakaçanlarını, *Anechura bipunctata*'ları bulduğu için memnun. Bugünkü avcılıktan sadece Prof. HAAS ve ben memnun değiliz, çünkü bu volkanik arazide tek bir *Mollusc* yok. Bir taraftan yüksek kayalık kuşlarından *Saxicola oenanthe* (Kuyruk kakan) ötüyor, küçük dağ kargası (*Pyrrhocorax graculus*), kırmızı gagalı dağ kargası (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*) nı görüyoruz. Sağ tarafımızda Erciyaşın 3900 m. yükseklikteki karlı zirvesi yükseliyor. Onu hem hayranlıkla seyrediyor, hem de oraya kadar çıkacak vaktimiz olmadığı için üzülüyoruz. Akşama doğru tekrar Kayserideyiz. Son gece ve şehirde kaldığımız müddetçe gerek vali ve belediye reisinin, gerek öğretmen ve biolog arkadaşların gösterdikleri misafirperverlik misafirlerimizi ve bizi çok mütehassis etmiştir.

Sabah gün doğarken Kayseri - Niğde yolu üzerinde ilerlemeğe başladık. Erciyaşın güzel zirvesi bizi terketmiyor, bütün ihtişamıyla onu doya doya seyrediyoruz. Vakit öğlene gelirken meşhur peri bacalarını görmek için Ürgübe doğru saptık. Bu tabiat harikalarını bir an evvel sey-

retmek için duyduğumuz heyecan yüzünden artık sabrımız tükenmek üzere iken Ürgüp görüldü. Volkanik tüfler içinde bir şehir. İçinde, üstünde değil, çünkü bütün evleri sivri kayaların, peri bacalarının içine oyulmuş. Duyduğumuz hayranlık 5 - 6 km. ötedeki Eski Yunan ve Romalılardan kalma, güvercinlikleri bile olan evleri ve bir kaç katlı mabetleri hep tüfler içine oyulmuş Göreme şehri harabelerini gezdikten sonra son haddine vardı. Etrafımızda tabiat şimdiye kadar gördüğümüzden o derece farklı, o kadar sihirli bir güzellikte ki, âdeta hayvanlarımızı bile unutmak üzereyiz. Fakat maalesef vaktimiz çok dar olduğu için, bir an evvel bu masal diyarını terkedip Niğdenin yolunu tutmak mecburiyeti var. Maksadımız o gece Konyaya varmaktı. Fakat yarın günde 350 km. ye yakın mesafeyi katedemiyeceğimizi anladığımız için akşama doğru Toroslarn kuzey yamaçlarını seyrederek seyahatimizin en güney yeri Ulukışladan geçtik, Konya Ereğlisine vardık ve orada geceledik.

6 Ağustos pazar günü tekrar Konya yolu üzerindeyiz. İki tarafımızda vâsi Konya ovası uzanıyor. İşte yine serap.. artık hayalle hakikati birbirinden ayıramaz olduk. Karşıda gördüğümüz, yolun kenarndakiler gibi muazzam saman yığınları mı? yoksa küçücük kuru otlar sıcak havanın aynasında aksederek bize böyle dev cüsseli mi görünüyor? Münakaşada haklı olanı anlamak için dürbünlere sanılmak kâfi. Artık otobüsümüzün canlı adedi de yavaş yavaş bir hayli artmış bulunuyor. Dr. MENDELSSOHN'un fareleri, kurbağaları, balık ve kertenkeleleri de bizimle beraber uslu uslu yola devam etmekte.. Yalnız kaplumbağalar ara sıra samimiyetlerini arttırarak ayaklarımız arasında dolaşmağa çıkıyorlar. Karapınar kasabasına yaklaşırken etrafta küçük küçük volkanik tepelikler görünmeğe başladı, bunların arasında şoseden hemen birkaç yüz metre mesafede güzel bir krater gölü var. Karapınarın Acı Gölü deniyormuş. Eski kraterin yamaçlarından inince volkanik tüflerden yapılmış zirveyi çeviren, fevkalâde tuzlu bir su halkasından ibaret küçücük göl ile karşıkarsıyasınız. İşte orada milyonlarca *Artemia salina* kaynaşmakta, suyun rengi kırmızıya boyanmış gibi. Satıhta binlerce tuz sineği (*Ephydra*) uçuşuyor. Çok güzel halofitlerin arasından isimleri gibi kendileri de zarif küçük kertenkeleler, *Ophiops elegans*'lar kaçışmakta, bol bol *Mollusc*'ler de var. Şanslı olanlar göl kenarında *Artemia* avcısı uzun bacaklı Flaman kuşları (*Phoenicopterus ruber*) nı da görebildi.

Akşama doğru bir gün tehir ile gittiğimiz için sabırsızlıkla beklediğimiz Konyaya vardık. Oldukça konforlu otellerde uzun yolculuğumuzun yorgunluğunu birazcık dinlendirdikten sonra şehri ve tarihi eserlerini gezmeğe çıktık. Konyanın güzel Selçuk ve Osmanlı eserleri, müze-

leri, bilhassa Mevlâna türbesi her zamanki gibi ziyaretçileri hayran bıraktı. Arkeolog ve tarihçi arkadaşlarla beraber bir defa daha, birçok medeniyetlerin uğrağı olan Anadolumuzun baştanbaşa bir tarihi eserler müzesi olduğunu tekrarlamaktan geri kalmıyoruz..

Zengin balık favnası ile zoologlar için çok ehemmiyetli olduğu gibi iktisadi bakımdan da memleketimize faydalı olabilecek bir tabiatta olan Beyşehir gölünü de Konyada iken ziyaret ettik. Göldeki avcılıktan Dr. TORTONESE ve Dr. STEINITZ çok memnular...

Ertesi gün yakın tarihimizin meşhur şehri Afyonkarahisarda ancak bir öğle yemeğı yiyebildikten sonra Dinara geldik. Gece vakti elektrik tesisatının bozukluğu yüzünden adetâ kapkaranlık bulduğumuz Dinâr ilk anda bizde pek iyi bir tesir bırakmadı ise de, orada kaldığımız iki gün zarfında Güney-batı Anadolunun bu küçük kasabası da kendini sevdirmekten geri kalmadı. Kasaba halkının ve belediye reisinin gösterdikleri samimiyet, misafirlerimize Türklerin meşhur misafirperverliklerini bir defa daha ispat etmiş oldu.

Pek müsait olmyan yollardan ilerliyemeyeceğı için büyük otobüsümüzü Dinarda bırakarak daha küçük birisi ile senelerden beri Prof. KOSSWIG ve Dr. AKŞIRAY'ın araştırma objesi olan *Anatolichthys* (Bir nevi *Cyprinodontid*) lerin yaşadığı Acı Göl'e gidiyoruz.. Gölün bizim geçtiğimiz sahili kilometrelerce genişlikte tuz tabakasından ibaret. Diğer tarafı ânzalı. Çok fazla sulfat ihtiva ettiği için işletilmeyen tuz birikintileri arasında yer yer küçük pınarlar mevcut ki, içlerinde, yeni nevi teşekkülü hâdisesi için enteresan bir misal teşkil eden, farklı *Anatolichthys transgrediens* popülasyonları bulunmakta. Biz bunlardan ancak Acı Pınar ismini alan birine gidebildik. Tuzlu suyun içinde kaynaşan binlerce balıktan bol bol nümune aldıktan ve sahilde tekrar Flaman kuşlarını seyrettikten sonra Denizliye doğru ilerliyoruz.. Maksudumuz aynı günde Pamukkale'yi ziyaret etmek. Batı Anadolunun bu mevsimdeki bunalıcı sıcağına ve otobüsümüzün rahatsızlığına rağmen şikâyetçiler pek az. Hiç durmadan ve hayvan olarak sadece telgraf tellerindeki kuşları seyrederek gidiyoruz.. Günün epeyce ilerlemiş bir saatinde yemyeşil bir kasabanın sırtındaki Pamukkale'yi uzaktan gördük. Hemen hüküm vermek icap etseydi inkisarı hayale uğradığımızı söyleyecektik. Beklediğimiz muazzam Pamukkale yerine âdetâ büyük bir kireç ocağı görünüyor. Fakat kasabanın etrafını dolaşp da fazla kireçli suların tekâsüf ederek meydana getirdikleri bu geolojik harikayı yakından görünce biraz evvel düşündüklerimiz için hemen pişmanız.. Oluk oluk akan kireçli suların

yığıldıkları kar gibi beyaz kireç tabakalarını, set set travertenleri, Eski Yunan ve Romalılardan kalma Hieropolis harabelerini, bilhassa hemen hemen hiç bozulmamış olarak kalan kocaman tiyatro binasını doya doya seyredinceye kadar akşam olmuştu. Bu sebepten Dinara kadar olan 150 km. lik yolu gece katetmek mecburiyetinde kaldık ve ancak sabaha karşı saat üçte bitap bir halde, fakat günümüzden memnun olarak otelimize döndük.

Uğradığımız bir iki günlük tehir yüzünden bundan sonra seyahatimizin programını biraz değiştirmek icap etti. İzmir - Bandırma - Bursa yolu ile İstanbul'a döneceğimize daha kısa bir yol takip etmek mecburiyetinde kaldık. Bu sebepten Kütahya yolu ile ve çinçililiği ile meşhur bu şehrimizde ancak bir gece kalarak Bursaya geçtik.

Tarihi camiler ilk ziyaret ettiğimiz yerler oldu ve ertesi sabah erkenden yeşil Bursanın Uludağına tırmandık. Karakteristik Akdeniz mın-takası florası ile 2500 m. yüksekliğe erişen Uludağ tipik favnası ile ziyaretçileri memnun etti.

13 Ağustos seyahatimizin son günü. Sabahleyin bazı yarasa nevirlerini ve onların üzerinde yaşayan parazit *Dipter*'leri toplamak üzere İnkaya köyündeki mağaralara gidip geldikten sonra, öğlene doğru çok sevdiğimiz otobüsümüzü tamamiyle terkederek bir başkası ile seyahatimizin son durağı Yalovaya geçtik.

Güneş batmak üzere iken bir yığın fare kafesleri, balık kavanozları, semender şişeleri, salyangoz torbaları, tüpler ile gidişimizden iki misli yüklü olarak tekrar İstanbul'a dönmüş bulunuyoruz. On beş günlük yolculuğun çok fazla yordduğu kimseler hariç, ekseriyet bu güzel seyahatin bitmesine müteessir.. Herkes Prof. KOSSWIG'e nasıl teşekkür edeceğini bilemiyor.. Yabancı misafirler yine bir arada Baltalımanı yolunu tutuyorlar, geriye kalanlar dağılıyoruz. Şimdilik sadece kısa bir vedalaşma var, çünkü ertesi gün tekrar buluşmamız mümkün.. Onu takip eden günlerde misafirler birer birer memleketlerine dönüyorlar. Zaten Amerikalı üyelerden Mrs. ve Mr. POTTER, İsrailden gelen Dr. STEINITZ ve Mısırlı Dr. AL-HUSSEİNİ daha seyahatimiz esnasında bizi terketmişlerdi. Ancak Filistinden gelenlerden bazıları, dönüşte İstanbul'da 10 gün kadar kalabilmişler, bu müddet zarfında hem toplamış oldukları materyelleri daha muntazaman tasnif etmek ve canlı olanların nakli için daha müsait vasatlar hazırlamakla meşgul olmuşlar, hem de İstanbul'un daha bazı tarihi eserlerini ve görülecek yerlerini gezmek fırsatını bulmuşlardır.